

تحلیل تقسیمات دو ضلعی وجود

بر مبنای نظام فلسفی صدرایی

عبدالعلی شکر^(۱)

چکیده

متقدم شکل گرفته و با همان مبنا سازگار است. مقاله حاضر با روش تحلیل محتوایی و مقایسه مبانی، در پی ریشه‌یابی روند تحولات در مبحث تقسیمات دو ضلعی وجود است و نشان می‌دهد که آغاز این تقسیمات در آثار حکمای پیش از صدرالمتألهین و بدون توجه به مسئله اصالت وجود شکل گرفته است و سپس با مبنای اصالت وجود قرائت جدیدی یافته و موجب بروز این مشکل شده است. با تحلیل این مسئله در پرتو مبانی صدرایی، میتوان به توجیه قابل قبولی در اینباره دست یافت.

کلیدواژگان: تقسیمات وجود، مساوقت، اصالت وجود، تشکیک وجود، ملاصدرا.

مقدمه

در مباحث فلسفی با تقسیماتی از وجود روبرویم که برخی از آنها مانند تقسیم وجود به قوه و فعل، ذهنی و عینی، واحد و کثیر، علت و معلول و همچنین رابط و مستقل دو ضلعی هستند. شروع اینگونه تقسیمات فارغ از مباحث اصالت و تشکیک وجود شکل گرفته است. پس از اثبات اصالت وجود و مباحث پیرامون آن توسط صدرالمتألهین، این تقسیمات چهره دیگری

از جمله احکام وجود، مساوقت آن با فعلیت، خارجیت و وحدت است. بر این اساس، اشکال میشود که این تساوق مستلزم آنست که قسمتهای دیگر، یعنی وجود بالقوه، ذهنی و کثیر، از دایره تقسیم وجود خارج شوند. حکمای متأخر در رفع این مشکل، دو اعتبار نفسی و اضافی را لحاظ کرده‌اند. به اعتبار نفسی، فعلیت، وحدت و خارجیت بدون مقایسه با موجودات دیگر در نظر گرفته میشوند و با این ملاحظه، وجود مساوق با فعلیت، وحدت و عینیت است. به اعتبار اضافی، وجودات با وجودات دیگر مقایسه میشوند و جایگاه خود را در تقسیم پیدا میکنند و قسم ضلع مقابل خود قرار میگیرند. این بیان مشکل دیگری در پی دارد؛ به این شکل که با فرض دوم، ضلع دیگر با مفاد تقسیم بودن اقسام سازگاری ندارد، زیرا اقسام مابین یکدیگرند و وجه مشترک ندارند و گرنه تقسیم فاقد معنا خواهد بود. بنظر میرسد این مشکل در مواجهه با دو مبنای اصالت وجود و مباحث ماهوی و تباین وجودی، حادث میشود؛ چراکه تقسیم اولیه مطابق با نظام فلسفی حکمای

* تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۲۸ تاریخ تأیید: ۹۹/۲/۲۸

(۱). دانشیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه شیراز؛ ashokr@rose.shirazu.ac.ir